

O'QUVCHILARDA AXBOROT MADANIYATINI PEDAGOGIK PROFILAKTIKA ORQALI RIVOJLANTIRISHNING METODIK JIHATLARI

Toxirova Madina Raximova

madinaxontoxirova8687@gmail.com

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi

Osiyo Xalqaro Universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20769942>

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi o'quvchilarda axborot madaniyatini rivojlantirishda pedagogik profilaktikaning o'рни, mazmuni va metodik imkoniyatlari yoritiladi. Raqamli axborot muhitida yoshlarni soxta xabarlar, manipulyativ kontent, kiberxavf va mas'uliyatsiz axborot iste'molidan himoya qilish ta'lim jarayonining muhim vazifasiga aylangan. Tezisdagi axborot madaniyatini shakllantirishning bosqichlari, profilaktik yondashuvning pedagogik ahamiyati hamda amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish yo'llari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: pedagogik profilaktika, axborot madaniyati, media savodxonlik, raqamli xavfsizlik, tanqidiy fikrlash, fakt-checking, ta'lim jarayoni.

Abstract. This thesis discusses the role, content and methodological possibilities of pedagogical prevention in developing students' information culture. In the digital information environment, protecting learners from fake news, manipulative content, cyber risks and irresponsible information consumption has become an important task of education. The thesis analyzes the stages of developing information culture, the pedagogical significance of preventive approaches and ways of organizing practical learning activities.

Keywords: pedagogical prevention, information culture, media literacy, digital safety, critical thinking, fact-checking, educational process.

Bugungi raqamli jamiyatda axborot inson faoliyatining barcha sohalariga chuqur kirib bormoqda. O'quvchilar internet, ijtimoiy tarmoqlar, elektron kutubxonalar va turli media platformalar orqali katta hajmdagi ma'lumotlarga duch kelmoqda. Bunday sharoitda axborotni topishning o'zi yetarli emas; uni saralash, ishonchliligini tekshirish, tanqidiy baholash va undan mas'uliyat bilan foydalanish alohida pedagogik vazifa sifatida maydonga chiqmoqda.

Axborot madaniyati o'quvchining axborotga ongli munosabatda bo'lishi, manbani baholashi, raqamli muhitda axloqiy me'yorlarga rioya qilishi va xavfsizlik qoidalarini bilishini anglatadi. Mazkur tushuncha texnik ko'nikmalar bilan cheklanmay, shaxsning mustaqil fikrlashi, ijtimoiy mas'uliyati, kommunikativ madaniyati va ma'naviy immuniteti bilan uzviy bog'liqdir.

Pedagogik profilaktika esa axborot muhitida yuzaga keladigan salbiy ta'sirlarning oldini olishga qaratilgan tizimli tarbiyaviy va metodik faoliyatdir. Uning asosiy maqsadi o'quvchilarda soxta axborotni ajratish, zararli kontentga tanqidiy yondashish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va axborotdan madaniyatli foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

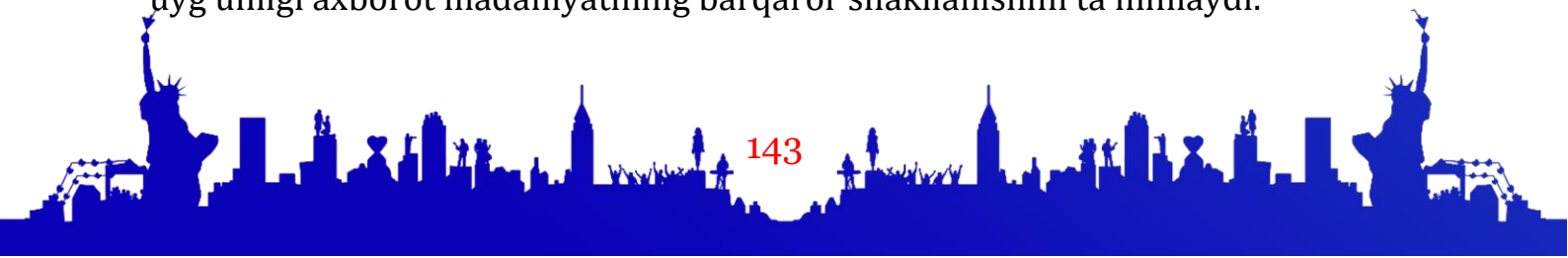
Avvalgi yondashuvlarda axborot madaniyati ko'proq umumiy nazariy tushuncha sifatida izohlangan bo'lsa, hozirgi ta'lim jarayonida uni aniq metodik mashg'ulotlar, amaliy vaziyatlar va kompetensiyalar orqali rivojlantirish zarur. Shu bois profilaktik ishlar faqat ogohlantirish bilan cheklanmasdan, o'quvchini faol fikrlashga, manbalarni solishtirishga va raqamli muhitda ongli qaror qabul qilishga o'rgatishi kerak.

1-jadval. Axborot madaniyatini rivojlantirishda profilaktik metodlar va kutiladigan natijalar

Profilaktik yo'nalish	Metodik faoliyat	O'quvchi egallaydigan ko'nikma	Kutiladigan natija
Soxta axborotni aniqlash	Fakt-cheking, manbalarni solishtirish	Dalil va fikrni farqlash	Tanqidiy tahlil kuchayadi
Raqamli xavfsizlik	Parol, maxfiylik va kiberxavf bo'yicha vaziyatli topshiriqlar	Shaxsiy ma'lumotni himoya qilish	Xavfsiz internet odati shakllanadi
Media savodxonlik	Reklama, post va video matnlarni tahlil qilish	Manipulyatsiyani anglash	Media xabarga ongli munosabat rivojlanadi
Axborot etikasi	Mualliflik huquqi va plagiat bo'yicha loyiha ishi	Raqamli muloqot madaniyati	Mas'uliyatli axborot xulqi shakllanadi

Manba: muallif tomonidan pedagogik-profilaktik yondashuvlar asosida tuzildi.

Jadvaldan ko'rinadiki, pedagogik profilaktika o'quvchilarning axborot bilan ishlash jarayonini bosqichma-bosqich rivojlantirishga xizmat qiladi. Unda tanqidiy fikrlash, raqamli xavfsizlik, media savodxonlik va axborot etikasi bir-birini to'ldiruvchi komponentlar sifatida qaraladi. Aynan shu komponentlarning uyg'unligi axborot madaniyatining barqaror shakllanishini ta'minlaydi.

Ta'lim jarayonida ushbu yondashuvni amalga oshirish uchun o'qituvchi an'anaviy ma'ruza shakli bilan cheklanmasligi lozim. Keys-stadi, debat, muammoli vaziyat tahlili, kichik guruhlarda loyiha tayyorlash, axborot manbalarini taqqoslash, ijtimoiy tarmoqdagi xabarlarini tahlil qilish kabi metodlar o'quvchini faol ishtirokchiga aylantiradi. Natijada o'quvchi tayyor ma'lumotni qabul qiluvchi emas, balki axborotni tahlil qiluvchi va baholovchi subyektga aylanadi.

Pedagogik profilaktikaning samaradorligi diagnostika, rejalashtirish, amaliy mashg'ulot va monitoring bosqichlari orqali ta'minlanadi. Dastlab o'quvchilarning internetdan foydalanish odatlari, axborotni tekshirish darajasi va raqamli xavfsizlik bo'yicha bilimlari aniqlanadi. Keyingi bosqichda aniqlangan muammolarga mos profilaktik mashg'ulotlar ishlab chiqiladi. Yakuniy bosqichda esa o'quvchilarning axborot madaniyati darajasi qayta baholanadi.

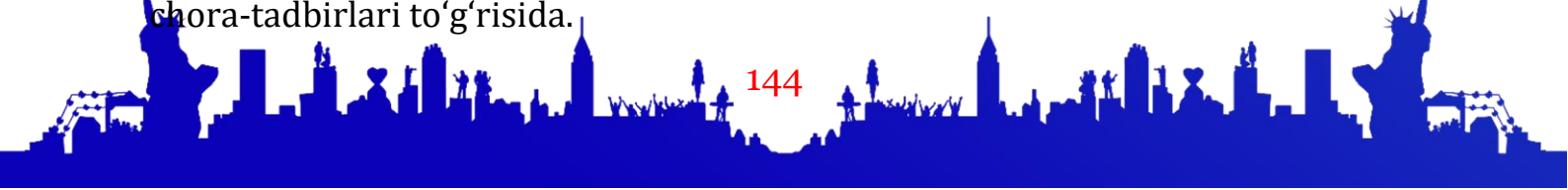
Oila va ta'lim muassasasi hamkorligi ham muhim ahamiyatga ega. Chunki o'quvchi axborot muhitiga faqat darsda emas, balki uyda, telefon orqali, ijtimoiy tarmoqlarda va tengdoshlari bilan muloqotda ham kiradi. Shu sababli ota-onalar uchun raqamli xavfsizlik bo'yicha qisqa seminarlar, eslatmalar va tavsiyalar ishlab chiqish pedagogik profilaktikani yanada kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda axborot madaniyatini pedagogik profilaktika orqali rivojlantirish zamonaviy ta'limning dolzarb yo'nalishidir. Bu jarayon o'quvchilarda mustaqil fikrlash, soxta axborotni farqlash, raqamli xavfsizlikka rioya qilish va axborotdan etik foydalanish ko'nikmalarini shakllantiradi. Profilaktik yondashuv ta'lim mazmuniga tizimli kiritilganda o'quvchilarning axborotga nisbatan ongli, mas'uliyatli va tanqidiy munosabati mustahkamlanadi.

Shu asosda ta'lim muassasalarida media savodxonlik mashg'ulotlarini ko'paytirish, fakt-cheking topshiriqlarini dars jarayoniga kiritish, o'qituvchilar uchun raqamli xavfsizlik bo'yicha metodik treninglar tashkil etish va ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish maqsadga muvofiqdir. Bunday chora-tadbirlar o'quvchilarning sog'lom axborot muhitida tarbiyalanishiga va raqamli jamiyatda mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4891-son qarori. Axborot texnologiyalari sohasida ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida.

3. UNESCO. Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines. Paris: UNESCO, 2024.
4. IEA. International Computer and Information Literacy Study (ICILS) 2023: International Report. Hamburg, 2024.
5. ITU. Measuring Digital Development: Facts and Figures. Geneva, 2025.
6. Karimova D. Axborot madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari. Toshkent: Fan, 2022.
7. Hasanov Sh. Media savodxonlik va yoshlar tarbiyasi. O'zbekiston pedagogika jurnali, 2023, №2.
8. Abdullayeva N. Pedagogik profilaktika nazariyasi va amaliyoti. Buxoro: Durdona, 2021.

